

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут економіки та управління
Факультет менеджменту

Кафедра економіки підприємств

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВ

Методичні рекомендації та завдання для практичних занять
для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня
«бакалавр» спеціальності 073 «Менеджмент»
денної форми навчання

Миколаїв
2018

УДК 658

Е 45

Друкується за рішенням науково-методичної комісії факультету менеджменту Миколаївського національного аграрного університету від 15.03.2018 р., протокол № 8

Укладач:

Т. Г. Олійник – канд. екон. наук, ст. викладач кафедри економіки підприємств,
Миколаївський національний аграрний університет

Рецензенти:

Т. В. Стройко – д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри міжнародної економіки та менеджменту, Миколаївський національний університет імені В.О.Сухомлинського

О. М. Вишневська – д-р екон. наук, професор, декан обліково-фінансового факультету, Миколаївський національний аграрний університет

© Миколаївський національний аграрний університет, 2018

ЗМІСТ

Тема 1. Господарський комплекс України.....	4
Тема 2. Види підприємств. Їх організаційно-правові форми.....	6
Тема 3. Персонал підприємства, продуктивність і оплата праці	9
Тема 4. Капітал підприємства.....	17
Тема 5. Оборотні засоби і фонди обігу.....	25
Тема 6. Інвестиції.....	28
Тема 7. Інноваційна діяльність.....	32
Тема 8. Витрати на виробництво та реалізацію продукції.....	35
Тема 9. Ефективність діяльності підприємств.....	38
Тема 10. Нематеріальні активи.....	42
Тема 11. Матеріально-технічна база підприємств.....	46
Тема 12. Інтенсифікація сільського господарства.....	53
Тема 13. Розміщення і спеціалізація.....	57
Список літературних джерел.....	59

ТЕМА 1. ГОСПОДАРСЬКИЙ КОМПЛЕКС УКРАЇНИ.

Господарський

комплекс

Завдання 1. За даними таблиці визначити: 1) структуру галузей, що надають послуги; 2) темпи зростання обсягу надання послуг, 3) коефіцієнти випередження.

Таблиця 1 – Динаміка та структура надання послуг

Галузі економіки, які надають послуги	Надання послуг, млн. грн.		Структура надання послуг, %		Темп зростання %	Коефіцієнт випередження
	2012р.	2017р.	2012р.	2017р.		
Транспорт та зв'язок	25418	33442				
Торгівля та громадське харчування	17087	28644				
Житлове та комунальне господарство	14971	15025				
Охорона здоров'я, фізична культура та соціальне забезпечення	6728	8387				
Освіта	8111	10558				
Фінанси, кредит, страхування, пенсійне забезпечення	3657	5603				
Управління та оборона	9405	10128				
Інші галузі	10072	13172				
Разом	95449	124959				

Висновок

Завдання 2. Відновити втрачені дані, виходячи з інформації, поданої у таблиці 2.

Таблиця 2 – Динаміка та структура обсягу випуску продукції

Галузі	Обсяг випуску продукції, млн. грн.		Темп зростання %	Коефіцієнт випередження	Галузева структура, %	
	2014р.	2015р.			2014р.	2015р.
А	70					
Б		125			35,5	
В		138				42
Разом	280	329		-	100	100

Висновок

Завдання 3. За даними таблиці визначити: а) галузеву структуру сфери матеріального виробництва; б) темпи зростання обсягу виробництва за окремими галузями та у сфері матеріального виробництва в цілому, в) галузеві коефіцієнти випередження.

Таблиця 2 – Динаміка та структура галузей виробничої сфери економіки

Галузі виробничої сфери економіки	Випуск продукції, млн. грн.		Структура, %		Темп зростання %	Коефіцієнт випередження
	2016р.	2017р.	2016р.	2017р.		
Промисловість	25418	33442				
Будівництво	17087	28644				
Сільське господарство	14971	15025				
Інші галузі	6728	8387				
Усі галузі виробничої сфери	8111	10558				

Висновок

Завдання 2. Проаналізувати структуру організаційно-правових форм господарювання аграрних підприємств Миколаївської області. Зробити висновки.

Таблиця 2 - Кількість діючих господарюючих суб'єктів у сільському господарстві Миколаївської області

Показники	2015р.		2016р.		2017р.	
	од.	%	од.	%	од.	%
Господарські товариства	410		397		383	
Приватні підприємства	225		214		216	
Виробничі кооперативи	41		39		35	
Фермерські господарства	1527		1540		1626	
Державні підприємства	21		20		21	
Підприємства інших форм господарювання	129		126		121	
Всього	2353	100	2336	100	2402	100

Висновок

Завдання 3 На підставі чинного законодавства, визначити для кожної форми власності засновницькі документи. Заповнюючи таблицю, проставити «+», якщо документ необхідний для реєстрації, «-», якщо документ не подається.

Таблиця 3 - Засновницькі документи при створенні суб'єктів господарювання різних форм власності

Форми власності Документи	Приватне підприємство	Господарські товариства				
Заява про реєстрацію						
Рішення засновників про створення						
Статут						
Засновницький договір						

Висновок

Завдання 5. За даними таблиці визначити ефективність та доцільність постачання продукції (власного виробництва) в умовні регіони А, Б та В з врахуванням зміни транспортного фактору (зростанням транспортних витрат на 40%). Зробити висновки.

Таблиця 1 - Розрахунок ефективності постачання продукції в умовні регіони

Показники	Умовні регіони		
	А	Б	В
Вихідні дані			
1. Відстань до умовного регіону, км	40	54	61
2. Транспортні витрати на 1 км, ум. грош. од.	2	2	2
3. Виробнича собівартість одиниці продукції	80	80	80
4. Витрати на реалізацію одиниці продукції, ум. грош. од.	5	5	5
5. Обсяги реалізованої продукції, шт..	950	1000	1100
6. Ціна реалізації, ум. грош. од.	100	105	112
7. Граничний рівень рентабельності, %	17	17	17
Розрахункові показники <i>При існуючому розмірі транспортних витрат</i>			
8. Загальний розмір транспортних витрат при постачанні продукції до району, ум. грош. од.			
9. Вартість усієї продукції, що постачається в регіон, ум. грош. од.			
10. Витрати на реалізацію всього обсягу продукції, ум. грош. од.			
11. Виробнича собівартість усієї продукції, що постачається в регіон, ум. грош. од.			
12. Повна собівартість усієї продукції, що постачається в регіон, ум. грош. од.			
13. Прибуток, ум. грош. од.			
14. Рівень рентабельності, %			
<i>При збільшенні розміру транспортних витрат</i>			
15. Розмір транспортних витрат при зростанні на 40 %, ум. грош. од.			
16. Повна собівартість продукції, ум. грош. од.			
17. Прибуток, ум. грош. од.			
18. Рівень рентабельності, %			

Висновок

Завдання 2. Визначити продуктивність праці за натуральними показниками в рослинництві та тваринництві.

Таблиця 3 - Визначення продуктивності праці за натуральними показниками в тваринництві ПП «Дружба» Вознесенського району

Показники	2016 рік	2017 рік	Темп росту, %
Вироблено молока, ц	6328	6743	
Одержано приросту ВРХ, ц	385	376	
Прямі затрати праці (тис. люд.-год.) на виробництво:			
молока	45,1	40,1	
приросту ВРХ	36,6	37,7	
Вироблено за 1 люд.-год., кг:			
молока			
приросту ВРХ			
Витрачено праці на виробництво 1 ц люд.-год.:			
- молока			
- приросту ВРХ			

Висновок

Таблиця 4 - Продуктивність праці та праце місткість за натуральними показниками в рослинництві ПП «Дружба» Вознесенського району

Показники	Пшениця		Соняшник	
	2016р.	2017р.	2016р.	2017 р.
Одержано продукції після доробки, ц	61288	63906	3597	3426
Прямі затрати праці, тис. люд.-год.	88	92	3	3,8
Вироблено продукції за 1 люд.-год., ц				
Прямі затрати праці на виробництво 1 ц продукції, люд.-год.				

Висновок

Завдання 3. Визначити продуктивність праці за вартісними показниками.

Таблиця 5 - Визначення продуктивності праці за вартісними показниками в ПП «Дружба» Вознесенського району

Показники	2014р.	2015р.	Темп росту, %
Вартість валової продукції сільського господарства в постійних цінах 2010 р., тис. грн.	6310	7030	
в т.ч.: - рослинництва	3912	4294	
- тваринництва	2398	2736	
Валовий дохід, тис.грн.	657,3	844,1	
Прибуток, тис.грн.	413,5	697,4	
Прямі витрати праці на виробництво продукції сільського господарства, тис. люд.-год.	205,1	208,8	
в т.ч.: - рослинництва	123,4	131,0	
- тваринництва	81,7	77,8	
Середньорічна чисельність працівників, які зайняті в сільському господарському виробництві, чол.	124	116	
в т.ч.: - в рослинництві	80	76	
- в тваринництві	44	40	
Вироблено валової продукції с.-г. виробництва, грн.:			
а) на 1 середньорічного працівника			
в т.ч.: - в рослинництві			
- в тваринництві			

Рівень комплексної механізації визначається за найменшим рівнем механізації виробничих процесів і становить 60%.

Рівень механізації роздачі кормів,%	Механізована роздача кормів *100
	Поголів'я корів
Рівень механізації збирання гною,%	Механізоване збирання гною *100
	Поголів'я корів
Рівень механізації напування корів,%	Механізоване напування корів *100
	Поголів'я корів
Рівень механізації доїння корів,%	Механізоване доїння *100
	Поголів'я корів

Висновок

Завдання 5. Визначити навантаження корів на робітників кожної професії і середнє навантаження на працюючого.

Таблиця 7. Вихідні та розрахункові дані для визначення навантаження корів на робітників кожної професії і середнього навантаження на працюючого

Показники	2015 рік
Вихідні дані	
Поголів'я корів, гол.	600
Всього працівників, осіб у тому числі:	50
- доярок	28
- скотарів	15
- трактористів	2
- слюсарів	2
- інших працівників	3
Розрахункові дані	
Навантаження корів на:	
- доярку	
- скотаря	
- тракториста	
- слюсаря	
- інших робітників	
Середнє навантаження на 1 працюючого, гол	

Завдання 9. У звітному році обсяг випуску продукції становив 22000 тис. грн./рік, а трудомісткість виробничої програми в цьому році знизилася порівняно з базовим на 950 люд. - днів. Річний виробіток у базовому році - 120 тис. грн./особу за рік. Визначити виробіток на одного працюючого у звітному році і його відносне зростання, якщо відомо, що в цьому році було 238 робочих днів.

Завдання 10. Розрахувати показники рівня використання трудових ресурсів та продуктивності праці на підприємстві.

Показник	Рік	
	базисний	звітний
Вихідні дані		
Вартість валової продукції сільського господарства - всього, тис. грн.	6310	7030
У тому числі рослинництва	3912	4294
тваринництва	2398	2736
Середньорічна чисельність працівників - всього, осіб	124	116
У тому числі рослинництва	80	76
тваринництва	44	40
Відпрацьовано у сільськогосподарському виробництві - всього, тис. люд.-год.	205,1	208,8
У тому числі у рослинництві	123,4	131,0
у тваринництві	81,7	77,8

5. **Коефіцієнт зношення (K_3)** – відношення суми зношення до первісної вартості основних засобів.

6. **Коефіцієнт придатності (K_n)** – частка від ділення первісної вартості засобів за мінусом усієї суми зношення на їх первісну вартість, або $K_n = 1 - K_3$. Чим вищий K_n і менший K_3 , тим кращі умови має п-во для більш раціонального використання основних засобів.

Показники забезпеченості підприємства основними фондами

1. **Фондозабезпеченість виробництва** – це відношення первісної вартості основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення до площі сільськогосподарських угідь.

2. **Фондоозброєність праці** – це відношення первісної вартості основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення до середньорічної кількості працівників, зайнятих у сільськогосподарському виробництві.

Показники економічної ефективності використання основних виробничих фондів

1. **Фондовіддача** ($I_{ф\ від}$) – відношення вартості виробленої валової продукції в поточних цінах до середньорічної вартості основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення.

2. **Фондомісткість** – це зворотний показник фондовіддачі, тобто, це відношення середньорічної вартості основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення до вартості виробленої валової продукції в поточних цінах. Він показує, скільки було використано основних виробничих фондів для виробництва однієї гривні вартості продукції.

3. **Норма прибутку** – процентне відношення балансового прибутку до середньорічної вартості сукупних виробничих фондів.

На ефективність сільськогосподарського виробництва істотний вплив справляє і **структура основних виробничих фондів**, під якою розуміють

процентне співвідношення окремих складових елементів цих фондів у їх загальній вартості.

Завдання 1. Визначити структуру основних фондів підприємства

Таблиця 1 – Динаміка та структура основних фондів в ПП «Дружба»
Вознесенського району

Види основного капіталу	201 р.		201 р.	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Будинки, споруди та передавальні пристрої	790		830	
Машини та обладнання	179		276	
Транспортні засоби	46		40	
Інструменти, прилади, інвентар (меблі)	28		31	
Продуктивна і робоча худоба	56		87	
Багаторічні насадження	72		63	
Інші основні засоби	12		13	
Разом	1183	100	1340	100

Висновок

Завдання 2. Визначити показники руху і технічного стану основних фондів

Таблиця 2 – Показники руху та технічного стану основних фондів в ПП «Дружба» Вознесенського району

Показники	Рік	
	201	201
Вихідні дані		
Наявність основних засобів:		
- на початок року, тис. грн.	1183	1340
- на кінець року, тис. грн.	1035	1420
Надійшло за рік, тис. грн.	86	128
Вибуло за рік, тис. грн.	234	48
Основні засоби, тис. грн.:		

Завдання 4. Визначити економічну ефективність використання основних фондів підприємства

Таблиця 2 – Економічна ефективність використання основних фондів в
ПП «Дружба» Вознесенського району

Показники	Рік	
	201	201
Вихідні дані		
Середньорічна вартість основного капіталу, тис. грн.	21156	25584
Середньорічна вартість оборотного капіталу, тис. грн.	18194	19186
Вартість валової продукції (у постійних цінах), тис. грн.	16539	22141
Чистий прибуток, тис. грн.	3245	7352
Розрахункові показники		
Фондовіддача, грн.		
Фондомісткість продукції, грн.		
Норма прибутку, %		

Висновок

Завдання 5. Визначити забезпеченість підприємства основними фондами

Показники	201_рік	201_рік	Темп росту, %
Вартість основних виробничих фондів, тис. грн.	570,8	830,2	
в т.ч.: основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення, тис. грн.	376,2	615,9	
Площа сільськогосподарських угідь, га	1030	1500	
Середньорічна кількість робітників, чол. в т.ч.: зайнятих в с.-г. виробництві, чол.	30	56	

Завдання 7. На основі даних форми № 50-сг і форми № 11-ОЗ визначити ефективність використання виробничих фондів в господарстві за два роки. Зробити висновки.

Таблиця 3. - Економічна ефективність використання основних виробничих фондів _____ району

Показники	20__р.	20__р.	Темп росту, %
Вартість валової продукції (в поточних цінах), тис.грн.			
Валовий дохід, тис. грн.			
Прибуток, тис. грн.			
Середньорічна вартість основних виробничих фондів і оборотних засобів, тис.грн.			
Вартість основних виробничих фондів с-г. призначення, тис. грн.			
Показники ефективності використання фондів: а) фондівіддача, грн. б) фондомісткість, грн. в) фондозабезпеченість, грн./ га. г) фондоозброєність, грн./чол. д) норма прибутку, %			

Висновок: _____

ТЕМА 5. ОБОРОТНІ ЗАСОБИ І ФОНДИ ОБІГУ

Оборотні засоби це -

Таблиця 1 Структура оборотного капіталу підприємства у 201_ році в

Елементи оборотного капіталу	Код Форми №1	Структура оборотного капіталу		Структура оборотних фондів		Структура фондів обігу	
		тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Виробничі запаси	100					х	х
Тварини на вирощуванні і Відгодівлі (біологічні активи)	110					х	х
Незавершене виробництво	120					х	х
1.Всього оборотних фондів	Сума кодів 100-120				100,0	х	х
Готова продукція	130			х	х		
Товари	140			х	х		
Векселі одержані	150			х	х		
Дебіторська заборгованість за товари, роботи і послуги (чиста реалізаційна вартість)	160			х	х		
Дебіторська заборгованість за розрахунками	Сума кодів 170-210			х	х		
Поточні фінансові інвестиції	220			х	х		
Грошові кошти та їх еквіваленти	230-240			х	х		
Інші оборотні активи	250			х	х		
2. Всього фондів обігу	Сума кодів 130-250			х	х		100,0
Оборотний капітал	Сума 1 і 2 розділів		100,0	х	х	х	х

Завдання 2. Визначити суму обороту, коефіцієнт оборотності оборотного капіталу, тривалість одного обороту, якщо виручка від реалізації продукції – 10000тис. грн., вартість переведеного в основне стадо молодняка – 400 тис.

ТЕМА 6 ІНВЕСТИЦІЇ

Задача 1. Визначити термін окупності капітальних вкладень, якщо внаслідок освоєння коштів на суму 10500 тис. грн., одержано додатково 1 312 тис. грн.

1. Термін окупності капітальних вкладень:

$$T_{\text{ок}} = \frac{\Delta\text{КВ}}{\Delta\text{Пр}}$$

$\Delta\text{КВ}$ – приріст капітальних вкладень, грн.;

$\Delta\text{Пр}$ – приріст прибутку за рахунок додаткових капітальних вкладень, грн.

Задача 2. Визначити і проаналізувати рівень прибутковості підприємства, якщо сукупний обсяг інвестицій у підприємство склав 3,6 млн. грн., прибуток від реалізації – 850 тис. грн., позареалізаційний прибуток – 240 тис. грн.. Сума капіталу підприємства становить 4,5 млн. грн.

Сума податків становить 320 тис. грн.. відсоток за державними облігаціями – 11%, а відсоткова ставка за довгостроковими кредитами – 16%. Середньогалузевий рівень прибутковості становить – 20,4%

Розв'язання

1. Прибутковість інвестицій у підприємство

$$\text{Пр}_1 = \frac{\text{Пр}_\text{ч}}{I}$$

$\text{Пр}_\text{ч}$ – чистий прибуток підприємства, грн.;

I – загальний обсяг інвестицій у підприємство, грн.

2. Прибутковість активів підприємства:

$$\text{Пр}_{\text{АП}} = \frac{\text{Пр}_\text{ч}}{\text{АП}}$$

Пр_ч – чистий прибуток підприємства, грн.;

АП – вартість активів підприємства, грн..

Задача 3. Визначити термін окупності всього обсягу капітальних вкладень і додаткових капіталовкладень у виробництво продукції підвищеної якості.

Таблиця 1. Вихідні дані для оцінки ефективності капітальних вкладень у
ПП «Зоряне»

Показники	Базовий варіант	Новий варіант
Собівартість одиниці продукції, грн.	12	11
Оптова ціна одиниці продукції, грн.	14	14
Річний обсяг виробництва, ц.	6000	6000
Сукупні капітальні вкладення, тис. грн.	20	34

Розв'язання

Термін окупності капітальних вкладень:

$$T_{\text{ок}} = \frac{\Delta\text{КВ}}{\Delta\text{Пр}}$$

ΔКВ – приріст капітальних вкладень, грн.;

ΔПр – приріст прибутку за рахунок додаткових капітальних вкладень, грн.

1. Прибуток за базовим та новим варіантом технологій за рік

$$\text{Пр} = (\text{Ц} - \text{С}) \times \text{ОВ}$$

Пр = прибуток від реалізації продукції, грн.

Ц – ціна реалізації одиниці продукції, грн.

С – собівартість виробництва одиниці продукції, грн.

ОВ – річний обсяг виробництва продукції, ц.

2. Приріст прибутку за рахунок додаткових капітальних вкладень:

$$\Delta \text{Пр} = \text{Пр}_H - \text{Пр}_B$$

Пр_H - прибуток за новим варіантом технології, грн.

Пр_B - прибуток за базовим варіантом технології, грн.

Тоді термін окупності додаткових капітальних вкладень дорівнюватиме:

3. Термін окупності сукупного обсягу капітальних вкладень за новим варіантом технології, років

$$T_{\text{окH}} = \frac{KB_H}{\text{ПрH}}$$

Задача 4. Підприємство розглядає три варіанти коштів у виробництво.

Таблиця 1. Вихідні дані для оцінки капітальних вкладень ПП «Зоряне»

Показники	Проект А	Проект Б	Проект В
Початкові інвестиції, тис. грн..	350	380	340
Доходи:			
1-й рік	120	130	110
2-й рік	90	110	95
3-й рік	75	85	80
4-й рік	85	80	90
5-й рік	80	70	65

Визначити, який проект для підприємства найбільш вигідний, при ставці дисконту 9%.

Розв'язання

1. Приведені витрати по двох нових варіантах і базовому:

$$В_{пр} = C + E_n \times П_{кв}$$

$В_{пр}$ – приведені витрати, грн.

C – собівартість одиниці продукції, грн./т

E_n – нормативний коефіцієнт ефективності капітальних вкладень

$П_{кв}$ – питомі капіталовкладення.

2. Річний економічний ефект по другому варіанті:

$$EФ_2 = (В_{пр_6} - В_{пр_2}) \times OВ_2$$

$В_{пр_6}$ – приведені витрати при базовому варіанті, грн.

$В_{пр_2}$ – мінімальні приведені витрати по першому варіанті впровадження нової техніки, грн.

$OВ_2$ – обсяг випуску продукції в натуральному виразі при новому варіанті техніки, ц.

Завдання 2. Визначити варіант майбутнього розташування підприємства на основі розрахунку приведених витрат.

Методика виконання. Для вибору варіанта розміщення майбутнього виробництва використовують метод мінімізації приведених витрат, які обчислюють за формулою:

$$В_{п} = C + (E \times K)$$

де:

С - собівартість продукції з урахуванням транспортування до споживача;

Е - нормативний коефіцієнт ефективності капітальних вкладень;

К - капітальні вкладення.

З усіх варіантів розвитку вибирають той, що має найменші приведені витрати. Це й буде оптимальний варіант розташування виробництва.

Таблиця 2 - Варіанти розміщення майбутнього виробництва

	Капітальні витрати (К)(тис.ум.од.)	Поточні витрати (С) (тис.ум.од.)	Нормативний показник ефективності капітальних витрат (Ен)	Приведені витрати В _п на 1 т, грн.
Пункт 1	980	200	0,15	
Пункт 2	1100	180	0,15	
Пункт 3	1400	150	0,15	
Пункт 4	1500	125	0,15	

Висновок _____

Завдання 3. Розглядаються три варіанти розміщення виробничого об'єкта з різними виробничими потужностями. Основні проектні показники за кожним варіантом наведені в таблиці 2.2. Визначить оптимальний варіант проекту та його економічну ефективність, якщо середньогалузева собівартість продукції складає 212грн. Термін окупності кожного з трьох проектів – 5 років.

Методика виконання. Для розв'язання задачі використовують формулу:

$$Z_i = C_i + T_i + (E_n \times K_i), \quad (2.2)$$

де:

Z_i – затрати на одиницю продукції, що виробляється;

C_i – собівартість одиниці продукції;

T_i - транспортні витрати на одиниці продукції;

K_i - капітальні витрати на одиницю продукції;

E_n - коефіцієнт ефективності капітальних вкладень

$$E_n = 1/t, \quad (2.3)$$

сільгоспвиробництва в ПП «Дружба» Вознесенського району

Статті витрат	201_рік				201_рік				201_рік у % до базисного року	
	Рослинництво		Тваринництво		Рослинництво		Тваринництво		Рослинництво	Тваринництво
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%		
Витрати на оплату праці	2098,0		142,0		2258		157,0			
Відрахування на соціальні заходи	769,0		52,0		803,0		58,0			
Матеріальні витрати – всього у тому числі:	7502,0		513,0		12811		849,0			
- насіння та садівний матеріал	1316,0		-		1492		-			
- корми	-		264,0		-		337,0			
- інша продукція сільського господарства	-		-		-		-			
- добрива	1208,0		-		1878		-			
- пальне і мастильні матеріали	2540,0		26,0		3103		36			
- електроенергія	194,0		28,0		214		27,0			
- паливо й енергія	-		-		-		-			
- запасні частини	1389,0		141,0		3141		378,0			
- оплата послуг і робіт сторонніх організацій	855,0		54,0		2983		71,0			
Амортизація основних засобів	333,0		13,0		439,0		19,0			
Інші витрати, включаючи плату за оренду	103,0		11,0		121,0		14,0			
- у тому числі орендна плата за земельні частки	-		-		-		-			
- майнові паї	-		-		-		-			
Усього витрат	10805	100	731,0	100	16432	100	1097	100		

Висновок

Завдання 2. За даними таблиці 2 розрахувати структуру витрат на виробництво 1ц пшениці.

Таблиця 2 Розмір та структура витрат на виробництво 1ц пшениці в ПП «Дружба» Вознесенського району

Елементи витрат	201_р.		201_р.	
	грн.	%	грн.	%
Прямі матеріальні витрати всього, в т.ч.:	63,68		102,55	
- насіння та посадковий матеріал	8,91		16,08	
- мінеральні добрива	14,30		20,18	
- нафтопродукти	20,66		22,20	
- оплата послуг і робіт сторонніх організацій	6,94		23,54	
- решта матеріальних витрат	12,87		20,55	
Прямі витрати на оплату праці	17,04		21,31	
Інші прямі та загально виробничі витрати всього, в т.ч.:	9,78		10,46	
- амортизація необоротних активів	2,71		3,17	
- відрахування на соціальні заходи	6,25		6,64	
- решта інших прямих та загальновиробничих витрат	0,82		0,65	
Усього витрат	90,50	100,0	134,32	100,0

Висновок

ТЕМА 9. ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Завдання 1. За даними таблиці 1. визначити економічну ефективність сільськогосподарського виробництва. Зробити висновки.

Таблиця 1 Вихідні дані для визначення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва в ПП «Дружба» Вознесенського району

Показники	201_рік	201_рік
Площа с.-г. угідь, га	3275	3275
Середньорічна чисельність працівників с.-г. виробництва, чол.	97	128
Валова продукція в постійних цінах 2010 року, тис. грн.	10356	15827
Валова продукція в поточних цінах, тис. грн.	11660	16866
Валовий дохід, тис. грн.	3645	3206
Вартість товарної продукції (грошова виручка від реалізації), тис. грн.	13831,0	19522,0
Повна собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	13748,0	19464,0
Прибуток від реалізації, тис. грн.	83	58,0
Середньорічна вартість основних виробничих фондів, тис. грн.	1056	1178
Середньорічна вартість оборотних засобів, тис. грн.	211,2	235,6
Прямі затрати праці в сільгоспвиробництві, тис. люд.-год.	234,3	286,1
Виробничі (поточні) витрати, тис. грн.	11577,0	16808,0

Таблиця 2 Економічна ефективність сільськогосподарського виробництва в ПП «Дружба» Вознесенського району

Показники	201_рік	201_рік	Темп росту, %
Виробництво валової продукції, грн. на: - 1 га сільгоспугідь - 1 люд.-год. - 1 грн. виробничих витрат - 1 грн. основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення			
Отримано валового доходу, грн. на: - 1 га сільгоспугідь - 1 люд.-год. - 1 грн. виробничих витрат - 1 грн. основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення			
Отримано прибутку, грн. на: - 1 га сільгоспугідь - 1 люд.-год. - 1 грн. виробничих витрат			

– 2 тис.ц, насіння – 5 тис.ц, на відгодівлю худобі – 28 тис.ц. Визначити товарність зернових культур.

Розв'язання.

Товарність зернових культур:

$$P_{T_3} = \frac{OP_3}{OB_3} \times 100\%$$

OP₃ – обсяг реалізації зернових культур, ц;

OB₃ – обсяг виробництва зернових культур, ц

Задача 3. У підприємстві надій молока становить 40 тис. ц, у тому числі продано молокозаводу – 32 тис.ц, на ринку – 3 тис. ц, їдальні – 1 тис.ц, працівникам підприємства – 1 тис.ц, на випій телятам та іншим видам тварин – 3 тис.ц. Визначити товарність молока.

Розв'язання.

Товарність молока:

$$P_{T_3} = \frac{OP_M}{OB_M} \times 100\%$$

OP₃ – обсяг реалізації молока, ц;

OB₃ – обсяг виробництва молока, ц

Задача 4. Визначити вартість валової продукції та собівартість продукції, якщо вартість уречовленої праці – 400 тис. грн., заробітна плата – 200 тис. грн., прибуток – 200 тис. грн.

Розв'язання.

1. Валова продукція:

$$ВП = МВ + ЗП + Пр$$

МВ – матеріальні витрати, грн.

ЗП – заробітна плата, грн.

Пр – прибуток, грн.

2. Собівартість:

$$C = MB + ЗП$$

MB – матеріальні витрати, грн.

ЗП – заробітна плата, грн.

Задача 5. Матеріальні витрати на виробництво продукції складають 6140 грн, і мають 125% окупності валовою продукцією. Визначити валову і чисту продукцію.

Розв'язання.

1. Валова продукція:

$$ВП = \frac{MB \times ОК}{100}$$

MB – матеріальні витрати на виробництво продукції, грн.,

ОК – окупність витрат валовою продукцією, %

2. Чиста продукція:

$$ЧП = ВП - MB$$

ВП – валова продукція підприємства, грн.;

MB – матеріальні витрати на виробництво продукції, грн.

ТЕМА 10 НЕМАТЕРІАЛЬНІ АКТИВИ

Задача 1. Виробничі потужності за ліцензією дають можливість виробити 7 000ц продукції за ціною 45 грн./ц з розрахунковим рівнем рентабельності 36%. Оскільки ця технологія не може бути використана іншими суб'єктами господарювання, бо ліцензія є виключною, то частка ліцензіаря в прибутку ліцензіата становить 16%.

Визначте ціну ліцензії у формі щорічних відрахувань (роялті) від вартості виробленої продукції по ліцензії із застосуванням «ноу-хау».

Розв'язання

1. Ставка роялті:

$$C_{\text{Трл}} = \frac{P \times Ч_{\text{лц}}}{1 + P} \times 100\%$$

$C_{\text{Трл}}$ – ставка роялті, %

P – рівень рентабельності виробництва продукції з використанням «ноу-хау», коефіцієнт;

$Ч_{\text{лц}}$ – частка ліцензіара в прибутку ліцензіата, коефіцієнт.

2. Прибуток ліцензіата від застосування «ноу-хау»:

$$Pr = (C - S) \times OB$$

Pr – прибуток ліцензіата від застосування «ноу-хау»;

C – ціна реалізації продукції, грн./ц;

S – повна собівартість реалізованої продукції, грн./ц;

OB – обсяг виробництва продукції за ліцензією.

3. Собівартість реалізованої продукції:

$$S = \frac{C}{1 + P}$$

S – собівартість реалізованої продукції, грн./ц;

C – ціна реалізації продукції, грн./ц;

P – рівень рентабельності виробництва продукції з використанням «ноу-хау», коефіцієнт

Тоді прибуток ліцензіата становитиме:

Розмір щорічних відрахувань роялті на користь ліцензіара становить:

Задача 2. Підприємство проводить аналіз доцільності придбання ліцензії на право користування нової технології при виробництві продукції.

Прогнозований річний обсяг виробництва продукції – 4 500 од. Очікувана собівартість продукції, виробленої за власною технологією – 1 520 грн., а виробу, виробленого на основі ліцензії – менше на 22,5%. Нормативна рентабельність виробленої підприємством продукції становить 18%.

Визначити ціну придбання ліцензії за умови, що вона не перевищуватиме 43% річного валового прибутку підприємства від виробництва продукції за такою ліцензією.

Розв'язання

1. Собівартість продукції, виробленої за ліцензією:

$$C_{\text{лц}} = \frac{C_{\text{вл}} \times (100 - \Delta C)}{100}$$

$C_{\text{вл}}$ – собівартість продукції вироблена за власною технологією, грн./ од.

ΔC – відносна зміна собівартості продукції, собівартість продукції виробленої за власною технологією, %

Ціна реалізації одиниці продукції виробленої за ліцензією:

$$Ц_{\text{лц}} = C_{\text{лц}} \times (1 + P)$$

$C_{\text{лц}}$ – собівартість продукції, виробленої за ліцензією, грн./ од.

P – нормативна рентабельність продукції, коефіцієнт

2. Прибуток від реалізації продукції, виробленої за ліцензією, грн.

$$Pr_{\text{лц}} = (Ц_{\text{лц}} - C_{\text{лц}}) \times OB_{\text{пл}}$$

$Ц_{\text{лц}}$ – ціна реалізації одиниці продукції, виробленої за ліцензією, грн.;

$C_{\text{лц}}$ – собівартість продукції, виробленої за ліцензією, грн./од;

$OB_{\text{пл}}$ - прогнозований обсяг виробництва продукції, ц.

3. Ціна придбання ліцензії, грн.

$$ЛЦ = \frac{П_{лц} \times Ч_{лц}}{100}$$

$П_{лц}$ – прибуток від реалізації продукції, виробленої за ліцензією, грн.

$Ч_{лц}$ – частка ціни ліцензії у % до валового прибутку підприємства від реалізації продукції виробленої за ліцензією, %

Задача 3. Підприємство придбало нематеріальний актив вартістю 45 тис. грн. (без ПДВ). Термін експлуатації активу згідно із встановленою обліковою політикою підприємства – 5 років.

Розрахувати річну та місячну суму амортизаційних відрахувань.

Розв'язання

1. Річна сума амортизаційних відрахувань:

$$A_p = \frac{ВА}{T}$$

ВА – вартість, що амортизується, грн.

T – очікуваний термін корисного використання основного засобу, років.

2. Сума щомісячних амортизаційних відрахувань:

$$A_{міс} = \frac{A_p}{12}$$

A_p – річна сума амортизації, грн.

Задача 4. Первісна вартість нематеріального активу становить 26 тис. грн., зношення на дату переоцінки – 6 тис. грн., справедлива вартість на дату переоцінки – 30 тис. грн. Здійсніть переоцінку нематеріального активу.

Розв'язання

1. Залишкова вартість після переоцінки

$$ЗлВ = ПрВ - Зн$$

ПрВ – первісна вартість нематеріального активу, грн.

Зн – сума зносу нематеріального активу, грн.

2. Залишкова вартість після переоцінки дорівнює справедливій вартості на дату переоцінки 30 тис. грн.

3. Індекс переоцінки

$$Іп = ЗлВ'' \div ЗлВ$$

ЗлВ'' - залишкова вартість після переоцінки, грн.

ЗлВ - залишкова вартість до переоцінки, грн.

4. Переоцінена вартість

$$ПЕв = ПрВ \times Іп$$

ПрВ – первісна вартість нематеріального активу, грн.

Іп – індекс переоцінки, коефіцієнт

ТЕМА 11. МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНА БАЗА ПІДПРИЄМСТВ

Завдання 1. Аналіз показників використання тракторного парку. В двох господарствах є дані про фізичних та еталонних тракторів, відпрацьованих машино-днів, обсяг виконаних робіт і наявність механізаторів. Необхідно провести порівняльний аналіз використання тракторного парку (табл. 1).

Таблиця 1 – Вихідні та розрахункові дані для виконання завдання

Показники	Господарства	
	1	2

використання часу перебування в господарстві (або процент)		Машино-дні перебування в господарстві
--	--	---------------------------------------

Машино-дні перебування в господарстві визначаються шляхом множення середньорічного числа еталонних тракторів на 365.

Середньозмінний виробіток	=	Обсяг тракторних робіт, еталонних га
		Відпрацьовано машино-змін
Середньоденний виробіток	=	Обсяг тракторних робіт, еталонних га
		Відпрацьовано машино-днів

Завдання 2. Аналіз показників використання вантажного автопарку. В двох господарствах провести порівняльний аналіз показників використання вантажного автотранспорту.

Таблиця 2 - Вихідні та розрахункові дані по автопарку

Показники	I	II
Вихідні дані:		
Середньоспискова кількість машин	149	131
Дні в роботі	47680	42575
Години в роботі, тис.	348,1	306,1
Години в русі, тис.	278,5	275,9
Загальний пробіг, тис. км	5515	4191
в т.ч. з вантажем	4688	2936
Фактичний обсяг вантажоперевезень, т/км	6558	5373
Середня нормативна вантажність, т	3,8	3,5
Розрахункові дані:		
Відпрацьовано днів на одну автомашину		
Тривалість робочого дня		
Коефіцієнт використання часу в роботі		
Технічна швидкість руху		
Коефіцієнт корисного пробігу		
Середня вантажність		
Використання часу перебування машин		
Використання робочого дня		
Використання автопарку в часі		
Коефіцієнт вантажності		
Використання автопарку за потужністю		
Загальний коефіцієнт використанню автопарку		
Продуктивність автопарку на один авто-тонно-день, т. км.		

Висновок

Продуктивність автопарку на один автотонно-день, т. км.	=	Фактичний обсяг вантажоперевезень, тонно-км		
		Середня вантажність одного автомобіля, т	x	Машино-дні перебування в господарстві

Завдання 3. Аналіз використання комбайнів. Є такі дані про використання комбайнів (табл. 3).

Таблиця 3 - Вихідні дані для розрахунку показників використання зернозбиральних комбайнів

Показники	Базисний рік	Звітний рік
Вихідні дані:		
Середньосезонне число комбайнів, шт.	12	14
Відпрацьовано машино-днів	180	176
Зібрана площа зернових, га	1420	1500
Намолочено зерна, ц	60350	71700
Розрахункові дані:		
Сезонний виробіток на 1 комбайн		
Кількість відпрацьованих днів на 1 комбайн		
Денний виробіток на 1 комбайн		
Намолочено зерна на 1 комбайн		

Висновок

Показники використання комбайнів визначають таким чином:

Сезонний виробіток на 1 комбайн	=	Обсяг виконаних робіт в фізичних гектарах
		Середньосезонна кількість комбайнів
Кількість відпрацьованих днів на 1 комбайн	=	Кількість відпрацьованих машино-днів
		Середньосезонна кількість комбайнів
Денний виробіток на 1 комбайн	=	Обсяг виконаних робіт в фізичних гектарах
		Кількість відпрацьованих машино-днів
Намолочено зерна на 1 комбайн	=	Намолочено зерна всього
		Середньосезонна кількість комбайнів

Завдання 4. Механізація робіт в рослинництві характеризується такими даними:

Таблиця 4 - Показники для визначення рівня механізації в рослинництві

Види робіт	Базисний рік		Звітний рік	
	Всього	В т.ч. механізовано	Всього	В т.ч. механізовано

Сівба овочів	10	10	15	15
Посадка овочів	25	20	27	20
Збирання овочів	36	15	42	12
Сівба цукрових буряків	550	550	600	600
Збирання цукрових буряків	550	300	600	472

Визначити показники рівня механізації окремих видів робіт в рослинництві.

Для характеристики рівня механізації окремих сільськогосподарських робіт визначають коефіцієнт (процент) механізації, як співвідношення обсягу окремих робіт виконаних машинами з механічними або електричними двигунами до загального їх обсягу.

Наприклад,

$$\text{Процент механізації збирання цукрових буряків} = \frac{\text{Зібрано бурякокомбайнами, га}}{\text{Всього зібрано цукрових буряків, га}} \times 100$$

Таблиця 5 - Визначення рівня механізації в рослинництві, %

Види робіт	Базисний рік	Звітний рік
Процент механізації сівби овочів		
Процент механізації посадки овочів		
Процент механізації збирання овочів		
Процент механізації сівби цукрових буряків		
Процент механізації збирання цукрових буряків		

Висновок

Завдання 5. Є такі дані про кількість тварин, що знаходяться у тваринницьких приміщеннях, обладнаних машинами і механізмами (табл. 6).

Таблиця 6 - Показники для визначення рівня механізації в тваринництві

Показники	На кінець базисного періоду	На кінець звітнього періоду
-----------	-----------------------------	-----------------------------

	Велика рогата худоба	Свині	Велика рогата худоба	Свині
Кількість тварин в тваринницьких приміщеннях, голів				
- з механізованим водопостачанням	2606	2004	2675	1981
- з механізованим роздаванням кормів	2500	1600	2600	1800
- з механізованим очищенням приміщень від гною	1200	1900	1200	1900
Загальне поголів'я на кінець року, голів	2606	2004	2675	1981

Визначте показники механізації окремих видів робіт в тваринництві.

Для характеристики механізації виробничих процесів в тваринництві визначають показники механізації водопостачання, роздавання кормів, доїння корів, стрижки овець, очистки приміщень від гною, тощо, окремо за видами робіт.

З цією метою беруть відношення кількості худоби на фермах з механізацією даного виду робіт до загального поголів'я.

$$\text{Процент механізації очищення приміщення від гною на фермі великої рогатої худоби} = \frac{\text{Кількість ВРХ, розміщеної в приміщеннях з механічною очисткою від гною на кінець року}}{\text{Загальне поголів'я ВРХ на кінець року}} \times 100$$

$$\text{Процент механізації водопостачання на свинофермі} = \frac{\text{Розміщено свиней в приміщеннях з механізованою подачею води на кінець року}}{\text{Загальне поголів'я свиней на кінець року}} \times 100$$

Таблиця 6 - Визначення рівня механізації в тваринництві, %

Види робіт	ВРХ	Свині
Процент механізації водопостачання		
Процент механізації роздавання кормів		
Процент механізації очищення приміщення від гною на фермі		

Висновок

ТЕМА 12. ІНТЕНСИФІКАЦІЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Завдання 1. Розрахувати показники рівня інтенсивності сільськогосподарського виробництва

Таблиця 1. Показники інтенсифікації сільськогосподарського виробництва у СТОВ «Денисівка» Березнегуватського району

Показники	Роки			2017р. до 2015р.	
	2015	2016	2017	+; -	%
Вихідні дані					
Площа сільськогосподарських угідь, га	3600	3900	5000		
Середньорічна вартість основних виробничих фондів, тис. грн.	7513,2	8018,4	12035		
Середньорічна вартість основних та оборотних засобів, тис. грн.	13716	15612	24100		
Прямі витрати праці, тис. люд.-год.	4856,4	6524,7	10655		
Кількість тракторів, од	28	29	35		
Валова продукція, тис. грн.	3805,2	6809,4	9110		
Товарна продукція, тис. грн.	5018,4	6942,0	13795		
Прибуток, тис. грн.	396,0	1002,3	3920		
Виробничі витрати, тис. грн.	4856,4	6524,7	10655		
Середньорічна чисельність працівників, чол.	113	138	160		
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	5827,7	8482,1	20786		
Розрахункові дані					
<i>Рівень інтенсивності:</i>					
Припадає на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.:					
- вартості основних та оборотних фондів					
- вартості основних фондів					
- виробничих витрат					

Завдання 2. Розрахувати показники інтенсифікації галузі рослинництва у СГВК «Батьківщина» Доманівського району

Таблиця 2 – Економічна ефективність інтенсифікації галузі рослинництва СВК «Батьківщина» Єланецького району

Показники	Роки			2016р. до 2014р.	
	2014	2015	2016	+; -	%
Вихідні дані					
Площа сільськогосподарських угідь, га	2600	2900	3500		
Площа посівів сільськогосподарських культур, га	2200	2600	3400		
Площа посіву інтенсивних культур, га	1012	1030	1420		
Середньорічна вартість основних виробничих фондів, тис. грн.	4513,2	5018,4	9035		
Середньорічна вартість основних та оборотних засобів, тис. грн.	5867,2	6523,9	11745,5		
Кількість тракторів, од	23	25	28		
Валова продукція, тис. грн.	3675,1	4553,0	5659,0		
Товарна продукція, тис. грн.	3567,2	4903,9	8806		
Прибуток, тис. грн.	629,2	1481,9	2929,5		
Виробничі витрати, тис. грн.	4524,6	3531,6	6754		
Середньорічна чисельність працівників, чол.	95	110	112		
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	5429,7	4591,1	8780,9		
Розрахункові дані					
<i>Рівень інтенсивності:</i>					
Припадає на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.:					
- вартості основних та оборотних фондів					
- вартості основних фондів					
- виробничих витрат					
- тракторів, од					

- оплата послуг і робіт сторонніх організацій	-		-	
- решта матеріальних витрат	35,54		131,38	
Інші прямі та загальновиробничі витрати всього, в.т.ч.:	66,59		108,42	
- амортизація необоротних активів	34,52		71,22	
- відрахування на соціальні заходи	3,54		2,80	
- решта інших прямих загальновиробничих витрат	28,53		34,4	
Всього витрат	200	100	490,45	100

Висновок _____

СПИСОК ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств : підручник / В. Г. Андрійчук. – 2-ге вид., доп. і перероблене. – К. : КНЕУ. 2002. - 624 с.
2. Бачевський Б. Є. Потенціал і розвиток підприємства : навчальний посібник / Б. Є. Бачевський, І. В. Заблюдська, О. О. Решетняк. – К. : ЦУЛ, 2009. – 400 с.
3. Березівський П. С. Організація виробництва в аграрних формуваннях : навчальний посібник / П. С. Березівський, Н. І. Михайлюк. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 560 с.
4. Березін О. В. Економіка підприємства : навчальний посібник / О. В. Березін Л. М. Березіна, Н. В. Бутенко. – К. : Знання, 2009. – 390 с.
5. Бойчик І. М. Економіка підприємства : навчальний посібник / І. М. Бойчик. - 2-ге вид., доп. і перероблене. – К. : Атака. 2007. - 528 с.
6. Бондар Н. М. Економіка підприємства : навчальний посібник / Н. М. Бондар. – К. : А.С.К., 2004. - 400 с.
7. Гетьман О. О. Економіка підприємства : навчальний посібник / О. О. Гетьман, В. М. Шаповал. – 2-ге вид. – К. : Центр навчальної літератури, 2010. - 488 с.
8. Економіка підприємства : навчальний посібник / За заг. ред. А. В. Калини. – К. : МАУП, 2006. – 352 с.
9. Економіка підприємства : навчальний посібник / За ред. А. В. Шегди. – К. : Знання, 2006. – 614 с.
10. Економіка підприємства : навчальний посібник / За ред. С. Ф. Прокопівного. – К. : КНЕУ, 2001. – 528 с.
11. Економічний аналіз : навчальний посібник / За ред. М. Г. Чумаченка. – К. : КНЕУ, 2001. – 540 с.
12. Завадський Й. С. Менеджмент : підручник / Й.С. Завадський. – К. : КНЕУ, 2001. – 540 с.
13. Захарчин Г. М. Основи підприємництва : практикум / Г.М. Захарчин. – К. : Знання, 2007. – 381 с.
14. Іванілов О. С. Економіка підприємства : підручник / О. С. Іванілов. – 2-ге вид. - К. : Центр учбової літератури, 2011. – 728 с.
15. Ковальчук І. В. Економіка підприємства : навчальний посібник / І. В. Ковальчук. – К. : Знання, 2008. – 679 с.
16. Мец В.О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства : навчальний посібник / В. О. Мец. – К. : Вища школа, 2003. – 278 с.
17. Нелеп В. М. Планування на аграрному підприємстві : підручник В. М. Нелеп. – К. : КНЕУ, 2000. – 372 с.

18. Немцов В. Д. Стратегічний менеджмент : навчальний посібник / В. Д. Немцов, Л. Є. Довгань. - К. : УВПК Ексоб, 2001. – 560 с.
19. Рижиков В. С. Економіка підприємства : навчальний посібник / В. С. Рижиков, В.А. Панков, В.В. Ровенська. - К. : Слово, 2004. – 272 с.
20. Савчук В. К. Аналіз господарської діяльності сільськогосподарських підприємств : навчальний посібник / В. К. Савчук. - К. : Урожай, 2001. – 328 с.
21. Семенов Г. А. Економіка підприємства : навчальний посібник / Г. А. Семенов. - К. : Центр навчальної літератури, 2001. – 328 с.
22. Управління ресурсами підприємства / За ред. Ю. М. Воробйов. - К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 286 с.
23. Хорунжий М. Й. Організація агропромислового комплексу : підручник / М. Й. Хорунжий. – К. : КНЕУ, 2006. – 382 с.
24. Цал-Цалко Ю. С. Фінансовий аналіз : підручник / Ю. С. Цал-Цалко. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 566 с.
25. Шваб Л. І. Економіка підприємства : навчальний посібник / Л. І. Шваб. – 4-е вид. - К. : Каравела, 2007. – 584 с.

Навчальне видання

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВ:

Методичні вказівки

Укладач: **Олійник** Тетяна Георгіївна

Формат 60*84 1/16. Ум.друк.арк. ____

Тираж ____ прим. Зам №__

Надруковано у видавничому відділі
Миколаївського національного аграрного університету
54020, м. Миколаїв, вул. Георгія Гонгадзе, 9

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №4490 від 20.02.2013 р.